

NYELVHASZNÁLAT A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ KÍNAI BEVÁNDORLÓK KÖRÉBEN: AZ ANYANYELV KÉRDÉSE¹

Ésik Szandra

ÖSSZEFOGLALÓ

A Központi Statisztikai Hivatal előzetes adatai szerint a Magyarországon tartózkodó² kínai állampolgárok száma 2024. január 1-jén 21 150 fő (10 950 férfi, 10 200 nő) volt. Az összesített adatokat nézve ennél csak az Ukrajnából (27 400 fő) és a Németországból (23 300 fő) érkezők vannak többen (KSH, 2024a). A nagyszámú kínai bevándorló szükségessé teszi, hogy a kutatók figyelemmel kísérjék a kínai migrációs folyamatok mozgatórugóit és fejleményeit, vizsgálják a kínai bevándorlók életkörülményeit, a beilleszkedés menetét. Mivel Kínából aktív korúak, diákok, illetve kisgyermekes családok is érkeznek hazánkba, a kínai közösség igen sokszínű, ezért a kínai migrációt számos szempontból lehet vizsgálni.

Kutatásomban iskoláskorú gyermekek (általános iskola 5. osztálytól középiskola 12. osztályig), felnőttek és szülők körében végzett kérdőíves adatgyűjtésre, valamint interjúkra támaszkodva igyekszem feltárni a Magyarországon élő kínai bevándorlók nyelvhasználatának bizonyos jellemzőit. A vizsgálat itt ismertetett szegmense bemutatja, hogy a Magyarországon élő kínai bevándor-

¹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Az adott évben Magyarországra belépő, és a hatályos jogszabályoknak megfelelő tartózkodásra vagy letelepedésre jogosító engedélyt, vagy regisztrációs igazolást kapott külföldi állampolgár.

lók hogyan viszonyulnak anyanyelvükhöz. Az anyanyelvhez való viszonyunk kulcsfontosságú szerepe van az identitás formálódásában és kifejezésében, a nyelvtanulásban, a nyelvmegtartásban és a nyelvvesztésben, végül pedig a társadalmi beilleszkedés egész folyamatában. A témának ugyanakkor nemzetközi létjogosultsága is van, hiszen a kínai migráció globálisan meghatározó jelenség. A tanulmány célja ugyanakkor, hogy felhívja a figyelmet a kínai migráció vizsgálatának fontosságára, bővítve ezzel a hazai sinológiai munkák horizontját, hiszen Magyarországon mindeddig csak elenyésző számú kutatás vállalkozott erre.

Tárgyszavak: kínai bevándorlás, anyanyelv, kétnyelvűség, nyelvmegőrzés, nyelvmegtartás, identitás

Ésik Szandra

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Kínai Tanszék

E-mail: esik.szandra@btk.elte.hu

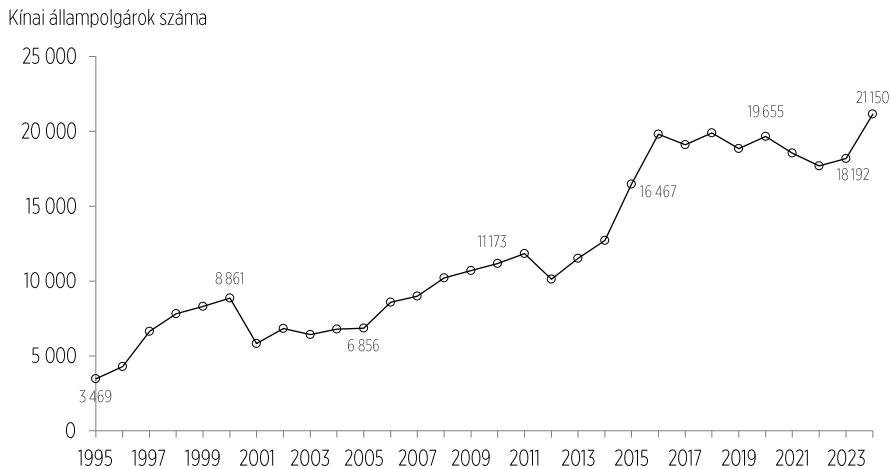
A KÍNAI BEVÁNDORLÓK HELYZETE MAGYARORSZÁGON

A vizsgálat ismertetése előtt fontos kitérni azokra a tényezőkre, amelyek formálhatják az egyéni nyelvhasználatot, befolyásolhatják a nyelvi attitűd kialakulását. Az egyik ilyen faktort a bevándorlás körülményei, a másikat pedig a kínai nyelvhasználat magyarországi szinterei jelentik.

Bár mint fentebb láttuk, több mint huszonegyezer kínai állampolgár tartózkodik nálunk, a magyar állampolgárságot megszerző kínaiak száma – vélhetően annak következtében is, hogy Kína nem ismeri el a kettős állampolgárságot – nem kiemelkedő (2022-ben ez 17 fő volt; KSH, 2024c). A hivatalos adatok az 1995 és 2023 közötti években január 1-jén Magyarországon tartózkodó Kínából érkezők számát az alábbiak szerint rögzítik (*1. ábra*).

Az adott évben bevándorló külföldi állampolgárokról állampolgárságuk szerint a 2000 és 2022 közötti időszakra adat, 2023-ról pedig előzetes statisztika. A jegyzett évek többségében 1000 fölött volt a Kínából érkezők száma. 2014-ben rekordszámú kínai vándorolt Magyarországra (4718 fő). A részletes adatokat a *2. ábra* mutatja.

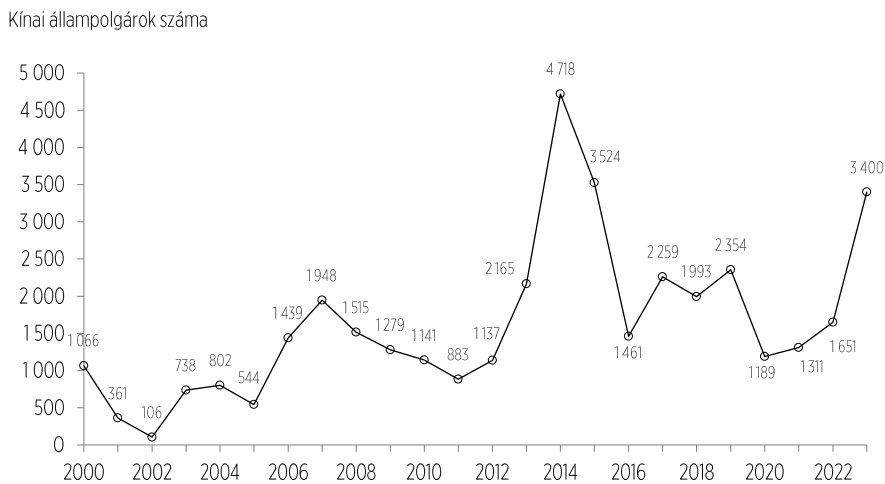
1. ábra: A Magyarországon tartózkodó kínai állampolgárok száma, 1995–2024

Megjegyzés: A közölt adatok az adott év január 1-ére vonatkoznak.

Forrás: KSH, 2024a.

2. ábra: A Magyarországra bevándorló kínai állampolgárok száma, 2000–2023

Forrás: KSH, 2024b.

Az utóbbi években tapasztalható növekvő bevándorlási kedv a 2013 és 2017 közötti időszakban futó Letelepdedési Magyar Államkötvény értékesítésével magyarázható. A program keretében a legalább 300 ezer euró értékben ötéves

futamidejű kötvényt vásárló uniós tagországon kívüli állampolgárok schengeni tartózkodási engedélyt, illetve hat hónap után letelepedési engedélyt szereztek, mellyel határozatlan ideig szabadon utazhatnak, vagy céget is alapíthatnak a schengeni övezetben. Családegyesítési céllal további családtagok is jogosultságot szerezhettek (Romhányi, 2008: 4). A „biztonságos, államilag garantált befektetés” (Helpers, 2024) ugyan nem volt egyedülálló Európában, azonban a legmegfizethetőbb volt. A Belügyminisztérium (2015) hivatalos tájékoztatása szerint 2013-ban 429, 2014-ben 1667, 2015-ben 390 kínai állampolgár vásárolt kötvényt, a Transparency International Magyarország adataira hivatkozva pedig több forrás is 15 754-re teszi a Kínából érkezett bevándorlók számát a program teljes ideje alatt (Wiedemann, 2019).

Bár kétségtelen, hogy Magyarországon legtöbbet a letelepedési kötvényről hallhattunk, természetesen már 2013 és 2017 között sem ez volt a kínai bevándorlók egyetlen lehetősége, és a program lezárulása után is lehetőségük volt befektetések révén jogosultságot szerezni tartós magyarországi tartózkodásra. A 2024. július 1-től hatályos törvény értelmében például vendégbefektetői vízumot, majd vendégbefektetői tartózkodási engedélyt kaphat az a harmadik országbeli állampolgár, akinek beutazásához és tartózkodásához magyarországi befektetésre tekintettel nemzetgazdasági érdek fűződik. Nemzetgazdasági érdekek minősül például a Magyar Nemzeti Bank által nyilvántartásba vett ingatlanalap által kibocsátott, legalább 250 000 euró összegű befektetési jegy, vagy a legalább 500 000 euró összegnek megfelelő értékű magyarországi ingatlan megszerzése. A vendégbefektetői tartózkodási engedély érvényességi ideje minimum kettő és legfeljebb tíz év, amely kizárólag ugyanezen célból legfeljebb tíz évvel hosszabbítható meg (2023. évi XC. törvény, 16. §, 22. §, 286. §).

A fent részletezett bevándorlási politika lényeges részét képezi azoknak a nyelven kívüli faktoroknak, amelyek befolyásolják a nyelvi attitűd kialakulását. A bevándorlás egyéni motivációi mentén ugyanis a Magyarországon élő kínai emigráns közösség három jellemző csoportja különíthető el. 1.) A kedvezőbb anyagi helyzetben lévő, a Magyarországot csupán ugródeszkának használó bevándorlók, akiknek a Magyarországon eltöltött időszak átmeneti. Ennek hossza jellemzően a gyermek tanulmányi előmenetelétől függ: a magyarországi tartózkodás korlátozódhat csak az óvodás és általános iskolás évekre, vagy kiterjedhet a középiskolai tanulmányok időszakára is. 2.) A Magyarországon letelepedni szándékozó bevándorlók, akik hosszú távon szeretnének itt élni. 3.) Második generációs bevándorlók, amely terminust korábbi, a kínai bevándorlókat

vizsgáló kutatások gyűjtőnévként használnak az első generációs bevándorlók (Magyarországon született vagy felnőtt) leszármazottaira, valamint a vegyes házasságból született utódokra (Knyihár és Salát, 2021, 214–215).

Az első csoport nyelv tanulási motivációja várhatóan eltér a másik két csoporttól. Utóbbiak beilleszkedése, egészszenciája, társadalmi státusának növekedése ugyanis jelentősen függ a nyelv tanulási folyamat sikerességétől.

A KÍNAI NYELVHASZNÁLAT SZÍNTEREI

A bevándorlási körülmények mellett az egyéni nyelvhasználatot, a nyelvi attitűd kialakulását a bevándorló közösségek kínai nyelvű, részben vagy egészben intézményes kommunikációs lehetőségei és az ezek kialakítására való törekvés is befolyásolja. Ezek nagyrészt Budapestre korlátozódnak, de az élet számos területén jelen vannak. A teljesség igénye nélkül: kereskedelem (kis- és nagykereskedések), egészségügy (fogorvos, hagyományos kínai orvoslást kínáló magánpraxisok, magánkórház), vendéglátás (éttermek), szépségipar (fodrászat, kozmetika, műköröm), vallási közösségek (buddhista közösségek, valamint a Magyarországi Kínai Református Gyülekezet Egyesülete a Mázsa téren és egyéb keresztény közösségek), sajtó (pl. Új Szemle [Xindaobao³ 新导报] 2004-től; Új Szemle, 2024), kulturális szervezetek, ünnepi rendezvények, oktatás stb.

Az utóbbi a legfigyelemreméltóbb, hiszen a nyelvelsajátításért, a nyelvi attitűd kialakulásáért az iskolák tehetnek a legtöbbet. Számos magániskola kínál tanfolyamokat, magánórákat online és tantermi keretek között, délutáni-esti foglalkozások vagy hétvégi iskola formájában. Jóllehet, ezek az iskolák magyar és egyéb nyelvórákat is szerveznek, a hangsúly a kínai nyelv és kultúra oktatásán van. A tantárgyak között megtalálhatjuk például a matematikát, a klasszikus kínai ismereteket, a szövegalkotást és az olvasásértést. Az iskolák kínai anyanyelvű tanárokat foglalkoztatnak, és jellemzően Kínában kidolgozott tananyagot használnak.

Zhou és Cai (2002) az amerikai kínai nyelvű médiát vizsgálva megállapítja, hogy annak kettős hatása van. Segíti a bevándorló közösség beilleszkedését, hiszen a bevándorlók ezen keresztül értesülnek a körülöttük zajló történésekről.

³ A kínai karakterek latin betűre való átírásakor a nemzetközileg használt pinyin alkalmazom.

Ugyanakkor akadályozza is a beilleszkedést, hiszen túl „kényelmes” lesz a bevándorlók élete, nem törekednek az angol nyelv elsajátítására. Ráadásul a kínai nyelvű média támogatja a zárt közösség fennmaradását: még a második generációs kínaiak is, akik egyébként amerikai iskolát végeztek, felnőttként a szolgáltatásaikat a kínai médiában reklámozzák, így ugyan tanulmányaik alatt átmenetileg kiszakadnak a kínai közösségből, de végül visszatérnek oda.

A nyelvhasználat azon szinterei, amelyek a bevándorló közösség kezdeményezésével jöttek létre és azok aktív részvételét igénylik, a nyelvmegőrzést (nyelvmegtartást) erősítik. A közösség tagjai megtartják azt a nyelvet, amelyet eddig használtak, megőrzik a nyelvhasználatukat jellemző nyelvválasztási mintákat, és a beszélőközösség a külső körülmények ellenére is tovább használja saját nyelvét (Bartha, 2002, 120).

A magyarországi kínaiak zárt közösségéről több interjúalanyom is beszámolt:

A kínaiak köre kicsit hasonlít a muszlimokhoz. Valójában mi egy viszonylag..., nem tudom, ti hogyan látjátok, de egy kört alkotunk. Szeretünk együtt lenni, egy ilyen körben. (A. G.)

Az első, mert Magyarországon túl sok kínai él. Talán egész Európában Magyarországon van a legtöbb kínai. Ezért Magyarországon úgy érezhetjük, hogy olyan, mint Kínában. Nincs túl sok akadály. Ezért ők [a kínaiak] úgy gondolják, hogy nem szükséges megtanulni ezt a nyelvet. És néha az angol is elég. Amikor [a kollégáim] hallották, hogy magyarul tanulok, [azt kérdezték, hogy] „miért tanulok magyarul? Nem fogod megtanulni [a nyelvet], pazarolod a pénzt, pazarolod az időt.” [...] Ez lehet az egyik tényező, amely akadályoz a nyelvtanulásban. A kollégák nagy része az X negyedben lakik. A lakásunk nagyon közel van egymáshoz. Így néha együtt eszünk, együtt vásárolunk, együtt... [...] Ez... Nem úgy érzem, hogy külföldön élek. Nincs olyan érzésem, hogy külföldön élnék. (L. M.)

A fenti válaszadók szavai a budapesti kínai bevándorlók életét jellemzik. A kínai bevándorlók elsődleges magyarországi célpontja ugyanis a főváros, a kínai családok elsősorban Budapesten telepednek le. Zárt közösségük révén a fővárosban magyar nyelvtudás nélkül is kényelmesen élhetnek, valamint hivatalos helyekre könnyen találnak fordítói szolgáltatást. Mindez erősen meghatározza a nyelvhasználatukat, egyértelműen befolyásolja a nyelvtanulási motiváció formálódását.

A VIZSGÁLAT FELÉPÍTÉSE

Az itt bemutatott vizsgálat kétfázisú. Az első fázisban anonim, kétnyelvű (kínai és magyar) kérdőíves adatgyűjtést alkalmaztam. A vizsgálat második részében interjúkat készítettem, amelyek során lehetőség nyílt a gondolatok kifejtésére, a vélemények indoklására, kiegészítve ezzel a kérdőíves adatgyűjtést. Mindkét típusú vizsgálat adatközlői iskoláskorú gyermekek (általános iskola 5. osztályától középiskola 12. osztályáig), valamint 18 év fölötti felnőttek voltak.

A kérdőívben az adatok objektív összehasonlíthatósága érdekében főként zárt kérdésekkel (skála, illetve válaszlehetőségeket megadó) dolgoztam. A gyermekeknek és a felnőtteknek szánt kérdőív egyaránt három részből állt. Az első részben a válaszadó általános adataira és körülményeire voltam kíváncsi. A második rész kérdései a nyelvhasználati szokásokra vonatkoztak. A harmadik részben pedig a motivációk és a nyelvi attitűdök kerültek előtérbe. Mindkét típusú kérdőívből készült egy próbaverzió, amelyeket a kérdőívek széles körben való terjesztése előtt kísérletképpen használtam, felmérve a kérdések egyértelműségét. Ez az iskoláskorú gyermekek esetében kiemelten szükséges volt. Jelen tanulmány a felmérés eredményét az anyanyelv kérdése felől közeli meg. A további eredmények közzététele szintén folyamatban van.

A felnőtteknek szóló elektronikus kérdőív terjesztése online történt. A gyermekekhez a kérdőívet az általános iskolákon és középiskolákon keresztül juttattam el. Ehhez az Oktatási Hivatal segítségét kértem, ahonnan megkaptam azon feladatellátási helyek listáját a tanulói létszámadatokkal együtt, ahol általános iskolai vagy középiskolai nevelés-oktatási képzés folyik (gimnázium, technikum, szakgimnázium) kínai vagy kínai-magyar kettős állampolgárságú tanulók részére. A rendelkezésemre bocsátott listát a 2022 októberi köznevelési statisztika (KIR-STAT) alapján tudták megküldeni. A lista 419 különböző köznevelési intézményben 2135 kínai diákot tartalmazott. Mivel a hatóságok nem rendelkeztek adatokkal arról, hogy a diákok melyik évfolyamon tanulnak, a listán szereplő valamennyi magyar intézménnyel felvettem a kapcsolatot.⁴ Pozitív visszajelzés esetén a kérdőívet Word dokumentumban küldtem meg az oktatási intézmények részére.

⁴ Az adatgyűjtést magyar, illetve kétnyelvű oktatási intézményekre korlátoztam. Véleményem szerint a magyarországi külföldi iskolákban tanulók körülményeit külön lenne érdemes vizsgálni, és nem tárgyalhatók együtt a magyart kötelező tárgyként tanuló diákok helyzetével.

Az adatgyűjtés mindkét formája 2023. októberében kezdődött. A kérdőívet 28 diák (értékelhető: 26) és 87 felnőtt (értékelhető: 86) töltötte ki.⁵ Interjú 7 tanulóval és 22 felnőttel készült. A beszélgetéseket telefonnal rögzítettem, az adatok elemzésekor összesen 578 percnyi hangfelvétel állt rendelkezésemre (96 perc diákokkal, 482 perc felnőttekkel). A válaszadás mindkét esetben törthetett bármilyen nyelven, sok válaszadó pedig a kérdőív kitöltésekor felváltva használta a kínai és a magyar nyelvet. Az interjúbeszélgetések során az iskoláskorúak a magyar nyelvet, a felnőttek többsége (4 fő kivételével) pedig a kínai nyelvet részesítette előnyben.

ANYANYELV: TERMINUS ÉS DEFINÍCIÓ

A modern nyelvészetben az anyanyelv végtelenül egyszerű definícióját Bloomfieldig szokás visszavezetni (Love and Ansaldo, 2010, 589): Az anyanyelv az egyén elsőként elsajátított nyelve, és ennek a nyelvnek az adott egyén az anyanyelvi beszélője (Bloomfield, 1933, 43). Az idők során számos kutató rámutatott azonban arra, hogy az anyanyelv definiálása egyáltalán nem ilyen egyszerű és egyértelmű.

A témával kapcsolatban alighanem legtöbbet idézett Skutnabb-Kangas (1984, 14–18) az anyanyelv négy lehetséges definícióját fogalmazta meg: 1. eredet (az elsőként megtanult nyelv); 2. azonosulás/azonosítás (a nyelv, amelyet az egyén anyanyelvének tart; a nyelv, amelynek az egyént anyanyelvi beszélőjeként tartja számon a környezete); 3. kompetencia (a nyelv, amelyet az egyén a legjobban beszél); 4. funkció (a nyelv, amelyet az egyén a legtöbbet használ). Későbbi munkáiban több megjegyzést is fűzött ezekhez: 1. az egyénnek lehet több anyanyelve; 2. a különböző definíciók mentén az egyén eltérő nyelveket értelmezhet anyanyelvének; 3. az egyén anyanyelve változhat, az évek során akár többször is; 4. az anyanyelv egyes definícióit hierarchikus sorrendbe állíthatjuk, amely a nyelvi emberi jogok értelmezésétől függ, s amely sorrend jellemzi az adott társadalom nyelvi emberi jogi tudatosságát. Megállapítja továbbá, hogy a bevándorló közösségekkel kapcsolatban a funkció nem lehet mérvadó definíció, hiszen az ország hivatalos nyelve lesz domináns a bevándorló egyén környezetében, az új társadalomba való beilleszkedéskor annak használati gyakorisága megnő. A kompetencia sem megfelelő kritérium, hiszen

⁵ A válaszadók a Kínai Népköztársasághoz köthető kínaiak.

a bevándorló iskoláskorú gyermek esetében – ha elég hosszú ideig része az adott ország oktatási rendszerének – előfordulhat, hogy az ország hivatalos nyelvében való jártasság mértéke jelentősen megnő más nyelv(ek)hez viszonyítva. A bevándorló csoportok tekintetében legjobb tehát az első két definíció kombinációját alkalmazni: az anyanyelv az, amelyet az egyén elsőként megtanult, és amelyet az anyanyelvének tart (Skutnabb-Kangas and Dunbar, 2000, 33–34).

Nemcsak az anyanyelv definíciója kérdéses, hanem önmagában a terminus is. Rampton (1990) szerint az anyanyelv (*mother tongue*) és az anyanyelvi beszélő (*native speaker*) terminusok, illetve definíciók túlzottan hangsúlyozzák a biológiai tényezőket a társadalmi tényezők kárára. Az egyén ugyanis élete során számos társadalmi csoportba tartozik, de egy bizonyos csoportba születés nem jelenti, hogy annak a nyelvét automatikusan jól beszéli. A csoportokhoz tartozás ráadásul változhat is az idők során, ezzel együtt pedig a nyelvhasználat is módosulhat. Meglátása szerint továbbá a terminusokban a nyelv két aspektusa keveredik: a nyelv, mint kommunikációs eszköz és a nyelv, mint a társadalmi azonosulás szimbóluma. Három terminust javasol, amelyek feloldani látszanak némi problémát: 1. jártasság (*expertise*), amelyben a hangsúly a tudáson van, nem pedig azon, hogy az egyén hogyan definiálja önmagát; 2. öröklés (*inheritance*); 3. hovatartozás (*affiliation*). Utóbbi kettőben a nyelv az egyén számára a csoporttal való azonosulás szimbóluma, mely valójában a nyelvi hűség (*language loyalty, language allegiance*) két aspektusa. Az öröklés a társadalmi határokon belül, az emberek és csoportok kapcsolatának folytonossága mentén alakul ki, míg a hovatartozás társadalmi határokon átível. Rampton felhívja a figyelmet arra, hogy a kettő meghatározása, éles elhatárolása nehézkes, hiszen azok egyrészt rugalmasak, másrészt társadalmi állásfoglaláshoz vezethetnének. Megjegyzi azonban, hogy az öröklés a múlthoz kapcsolódó, régi és állandó, míg a hovatartozás erősebb kapcsolódást jelenthet. Meglátása szerint ezek a terminusok alkalmasak arra, hogy az egyedi esetekről világosabban beszélhessünk (Rampton, 1990, 97–101). Az itt bemutatott vizsgálat eredménye pedig azt mutatja meg, hogy az anyanyelv tárgyalásakor éppen az egyedi eseteknek kell teret engednünk.

Jóllehet már a terminus is megkérdőjelezhető és a definíció vitatható, mégis az anyanyelv kifejezés maradt közhasználatban. Az adatgyűjtés valamennyi formájában, mind az iskoláskorúaktól, mind a felnőttektől megkérdeztem, hogy melyik nyelvet tartják anyanyelvüknek. Nem csupán az érdekelt, hogy va-

jon a kínait vagy a magyart fogják-e megjelölni, hanem az is, hogy miért döntenek egyik vagy másik, esetleg mindkettő mellett. A válaszadók profiljában igyekeztem közös pontok mentén feltárni a döntést befolyásoló tényezőket. Kapcsolatot kerestem továbbá a válaszadók anyanyelve és kínai identitása között. Kérdéses volt számomra az is, hogy a kínai nyelv megnevezésére milyen szót használnak, esetleg felmerül-e valamelyik válaszadóban, hogy megemlítsék a kínai nyelv valamely dialektusát.

AZ ISKOLÁSKORÚ VÁLASZADÓK ANYANYELVE

Míg a kérdőíves kutatás iskoláskorú résztvevőinek többsége (16 fő), addig az interjúalanyok fele (3 fő) Kínában született. Hét diák bár Magyarországon született, valamennyi ideig Kínában is élt. Ezen tanulók közös jellemzője, hogy Magyarországra költözésükkor nem tudtak magyarul: némi magyar nyelvtudásról csak öt diák számolt be. További hét tanuló született Magyarországon, egy Romániában, egy pedig Olaszországban, bár ők nem is éltek soha Kínában. Az Olaszországból Magyarországra került válaszadó költözésekor egy kicsit tudott magyarul, a Romániában született diák viszont nem.

Valamennyi válaszadó közös jellemzője, hogy édesanyjuk és édesapjuk egyaránt kínai. Egy tanuló mégsem a kínait, hanem a magyart jelölte meg, és további egy diák pedig a kínait és a magyart egyaránt megjelölte anyanyelveként. Előbbi (K. L.) Budapesten született, és nem élt soha Kínában. Ő volt az egyetlen, aki kínai lakóhelyként nem adott meg semmit. Szülei magyarul közepesen beszélnek, a gyermek velük kínaiul kommunikál, míg testvéreivel kínaiul és magyarul is. Utóbbi (W. Y.) Kínában született, ahol három évig járt iskolába. Kilencéves volt, amikor Magyarországra költözött a családjával, és a költözéskor még nem tudott magyarul. Jelenleg kilencedik osztályos. Saját bevallása szerint édesanyja a kínait és a magyart is anyanyelvi szinten beszéli, édesapja azonban nem tud magyarul. A gyermek mindkét szülőjével kínaiul kommunikál.

Az interjú során a gyermekek többsége egyértelműen és határozottan a kínait nevezte meg anyanyelvének, egy résztvevő azonban a kínait és a magyart egyaránt. X. C. Budapesten született, majd rövid ideig Kínában élt, ahol egy évig járt óvodába is, majd ezt követően került Magyarországra. Véleménye szerint a kínait és a magyart azonos szinten beszéli (négyes szint: jól tudok kínaiul/magyarul), de a magyart a magyar iskola miatt gyakrabban használja. A

szüleivel kínaiul, testvérével azonban leginkább magyarul kommunikál. A magyarul beszélő kínai barátaival körülbelül fele-fele arányban használja a két nyelvet, amely sokszor eredményez kevert nyelvű párbeszédet. „Éppen, hogy jut eszünkbe a kifejezés. Néha magyarul elkezdjük és kínaiul folytatjuk, vagy kínaiul [beszélgetünk] és beteszünk magyar szavakat, vagy magyarul beszélgetünk és kínai szavakat teszünk be. Szóval mindkettő.” X. C. kínai identitását nem az anyanyelve megnevezésében látja, hanem inkább családi háttérében, rokoni kapcsolataiban. Ez a megfogalmazás persze impliciten jelentheti a fizikai jellemzőket is, de nem jelentkezik olyan markánsan, mint ahogy az a korábbi kutatásokban jellemző volt. Magyarországon élő kínai bevándorlók identitását vizsgálva például Beck (2015) kutatásában folyamatosan visszatérő, explicit motívum a megjelenés, amely egyértelműen a teljes körű beilleszkedés akadályaként jelentkezik. Angol nyelvterületen élő kínai szülőkkel készített korábbi felmérések (pl. Wang, 2023, 241) is azt mutatják, hogy a gyermekek kínai nyelvtudását a fizikai jellemzők, a kínai identitás interpretálásának tartják.

A vizsgálat résztvevői számára, ahogy a későbbi profilok is mutatják majd, a kínai identitás legfőbb forrása a család, a kínai felmenők.⁶ A magyart vagy a magyart és kínait anyanyelvként megjelölő válaszadók ezt expliciten is megfogalmazták. Ugyanakkor az erős kapcsolódás a többi válaszadó esetében is nyilvánvalóvá vált, amikor gond nélkül meg tudták nevezni a kínai lakóhelyüket, tekintet nélkül arra, hogy ténylegesen jártak-e ott, illetve mennyi időt töltöttek el az adott városban. A kínai lakóhely meglétét a kínai családdal asszociálták, és automatikusan a családi bázisként szolgáló kínai települést adták meg.

A kínait anyanyelvnek nevezni a gyermekek számára abban az esetben is egyértelmű volt, amikor saját bevallásuk szerint a magyar nyelvtudásuk meghaladta a kínai nyelvtudásukat. A gyermekek ugyanis egytől ötig terjedő skálán értékelték a kínai és a magyar nyelvtudásukat. Összesen kilenc tanuló látta úgy, hogy a kínai és a magyar nyelvtudása azonos szinten van, tíz diák pedig erősebb magyar nyelvtudásról számolt be. A magyart anyanyelvként megjelölő válaszadó (K. L.) például magyar nyelvtudását négyes szintre (jól tudok magyarul), kínai nyelvtudását kettes szintre (csak egy kicsit tudok kínaiul) értékelte. Nemcsak az ő esetében mutatkozott nagy eltérés a két nyelvtudás megítélése között. A hatodik osztályos C. H. a magyart ötös, a kínait kettes szinten beszéli. A két diák egyéb körülményei is megegyeznek, azaz Budapes-

⁶ A kutatásban nem vettek részt kínai-magyar házasságból származók.

ten születtek, nem éltek Kínában, testvéreivel kínaiul és magyarul, szüleivel pedig csak kínaiul kommunikálnak (az édesanya és az édesapa is csak egy kicsit tud magyarul). C. H.-val interjú is készült, ahol válaszát meg is indokolta: „Mert a magyart jobban értem, mint a kínait. És a legtöbb barátom az mind magyar. Nem kínai.” Hozzájuk hasonló egy hetedik osztályos tanuló (S. W.) esete: szintén Budapesten született és nem élt soha Kínában, magyar nyelvtudását ötösrre (nagyon jól tudok magyarul), kínai nyelvtudását hármásra (közepesen tudok kínaiul) becsülte. S. W. ráadásul szüleivel kínaiul és magyarul is kommunikál (édesanyja magyar nyelvtudását ötösrre, édesapját négyesre értékelte), testvéreivel pedig csak magyarul beszél. Bár mindhárom diák a magyart használja többet, S. W. válaszaiból összességében az valószínűsíthető, hogy ő még többet használja a magyart, mint a kínait. Azonban nem csak azok a diákok érezték erősebbnek a magyar nyelvtudásukat, akik Magyarországon születtek. L. Y. Kínában született, és még csak óvodás volt, amikor Magyarországra költöztek a családjával. Az interjúbeszélgetésünk során négyes-ötös közé becsülte a magyar nyelvtudását. Kínai nyelvtudásának értékelésekor a következőt mondta: „Hát... az úgy... kettes. Hát, hármás. Mert ő, hát, igazából csak otthon beszélek kínaiul. Nem szoktam írni és olvasni sem kínaiul.”

Érdekes, hogy azokban a diákokban, akik saját belátásuk szerint a kínait és a magyart ugyanolyan jól (mindkettőt egyformán négyes vagy ötös szinten) beszélnek (10 fő), szintén nem merült fel a két(anya)nyelvűség gondolata. Esetükben döntő lehetett az a tényező, hogy az otthoni kommunikáció kínai nyelven történik (4 fő), maximum a testvérek között két nyelven (2 fő) vagy kizárólag magyarul (1 fő). Közülük ráadásul ketten, érzésük szerint, a kínait és a magyart egyformán gyakran használják (két fő a magyart, kettő pedig a kínait érzi gyakoribbnak). Az egyik hatodik osztályos interjúalany (X. K.) bár szintén a kínait nevezte anyanyelvének, édesapjával nem csak kínaiul kommunikál, annak ellenére, hogy az édesapa nem tud jól magyarul. „Hát nem tudom... mikor iskolában történik valami, vagy focimeccset nézünk, mert nem tudom, hogy kínaiul hogyan mondjam és azt magyarul mondom.”

A kétnyelvűség gondolatának hiánya abból is eredhet, hogy a gyermekekben téves kép él a kétnyelvű egyénről, akit talán magyarul és kínaiul is tökéletesen, anyanyelvi szinten beszélő, idealizált nyelvhasználónak képzelnek el. Ez a felfogás az 1990-es évekig elterjedt volt a kétnyelvűséget illetően. Meghatározó lehet az is, hogy a két nyelv elsajátításának folyamata különböző (volt): a kínait a családban, otthon, természetes módon sajátítják el, míg a magyart intézményes keretek között, tanárral (korai második nyelvelsajátítás) (Bartha,

2009, 145–147). Gátolhatja továbbá a kétnyelvűséggel való azonosulást a magyar nyelvű közösséghez tartozás érzésének hiánya, ugyanakkor szerepe lehet a kínaihoz, mint anyanyelvhez való ragaszkodásnak is.

Többen is voltak, akik sem a kínai, sem a magyar nyelvtudásukban nem voltak biztosak. A kérdőívet kitöltők közül voltak például olyanok, akik a kínai és a magyar nyelvtudásukat is csak hármasszintre (közepesen tudok kínaiul/magyarul) értékelték (2 fő), egy diák pedig magyar tudását kettesre (csak egy kicsit tudok magyarul), kínai nyelvtudását hármasszintre (közepesen tudok kínaiul) becsülte. Saját kínai nyelvtudásuk (le)értékelésének fő szempontját az interjúban részt vevő gyermekek világosan kifejtették. „Hát, írni azért nem tudok anynyira.” (X. K.); „Mi az... annak a karakternek... a betűjele és amúgy le kell írni, hogy hogy ejtjük, mert van egy szimbóluma és még külön le kell írni, hogy hogy ejtjük.” (C. H.) A kérdőívet kitöltők között is volt olyan, aki megjegyzésben a kínai írásjegyek nehézségére panaszkodott: „Most már mindenki telefonnal ír, ezért sok dolgot elfelejtettem. Hamarosan írásjegyeket írni is elfelejtek.” A nyelvi bizonytalanság identitásválságot is jelezhetne, hiszen „a nyelv az identitás szimbóluma, a beszélő közösség annak segítségével fejezi ki identitását, és az embereket gyakran az általuk beszélt nyelv szerint kategorizálják” (Byram, 2006, 5).

A külföldön élő kínaiakat vizsgálva egyértelmű kapcsolatot mutattak ki a kínai nyelvben való jártasság mértéke és a kínai identitás között (Zeng, 2023, 961). A felmérésben részt vevő iskoláskorú gyermekek – annak ellenére, hogy közülük többen kínai nyelvtudásuk hiányosságáról számoltak be –, erős motivációt mutattak a kínai nyelvtanulás iránt. Az iskoláskorú gyermekek, kevés kivételtől eltekintve, mind járnak kínai nyelvórára. Csupán öt diák nem tanul kínaiul, amely eredhet az aktuális élethelyzetből is (pl. jelenleg prioritást élvez a középiskolai felvételi vizsgára való felkészülés). A nyelvtanulási motiváció – egyébként a magyarral ellentétben – elsősorban intrinzik: 21 diák szerint „egy kínainak tudnia illik/kell kínaiul”, valamint 5 diák szerint „a kínai szép nyelv”. Az interjúbeszélgetések során is a tanulók kizárólag a belső késztetésnek adtak hangot: „Amikor hazamegyek Kínába, ne úgy legyek, hogy semmit se tudjak.” (X. K.) „Mert muszáj kell tanulnom kínait. Mert kína[i] az anyanyelvem.” (C. H.)

A FELNŐTT VÁLASZADÓK ANYANYELVE

Az interjúban megkérdezett felnőttek közül 3 fő született Magyarországon, ők születésük óta itt élnek. Közülük ketten mindössze kétszer jártak Kínában, a harmadik válaszadó pedig a nyári szünidőkre megy vissza. A kérdőívet kitöltő felnőttek közül születési helyként egy fő Magyarországot, hét pedig Budapestet jelölte meg, közülük heten születésük óta Magyarországon élnek. A többi résztvevő Kínában született.

Anyanyelvként egy válaszadó (M. L.) a magyart, egy másik (G. X.) pedig a kínait és a magyart is megadta. M. L. 26 éves, Budapesten született, és születése óta Magyarországon él, bár kínai lakóhelyként Fujiant is beírta. Otthoni kommunikációhoz kizárólag a kínai nyelvet társította: szüleivel és a nagyszüleivel is kínaiul kommunikál. A párjával, testvéreivel, barátaival, szomszédaival, üzletben, étteremben azonban magyarul beszél. Munkakörnyezetben (ügyfelekkel, kollégákkal) kínaiul, magyarul és egyéb nyelven történik a kommunikáció. Kínaiul, magyarul és egyéb nyelven hallgat zenét, néz filmet vagy sorozatot és használ mobiltelefonos alkalmazásokat, azonban kizárólag magyarul olvas. G. X. 24 éves, és az előbbi válaszadóhoz hasonlóan Budapesten született, valamint születése óta él itt. Lakóhelye Kínában Sanghaj. Otthon magyarul és kínaiul is kommunikál: szüleivel és nagyszüleivel kínaiul, míg testvéreivel és barátaival magyarul és kínaiul is. Összességében saját bevallása szerint a magyart ő is többet használja a különböző élethelyzetekben. Szabadidős tevékenységekhez kínait, magyart és egyéb nyelvet egyaránt használ. Válaszaik alapján tehát nem figyelhető meg eltérés a két válaszadó körülményei között, csupán az anyanyelvükről vélekednek másként.

Az interjú résztvevői közül egy fő vallotta a magyart anyanyelvének. A 24 éves A. A. Budapesten született, soha nem tanult Kínában, sőt, életében mindössze csak kétszer járt Kínában. Magyar állampolgár, de családjára és fizikai megjelenésére való tekintettel kínai állampolgárnak vallja magát. Édesapja még az 1992-es első vízummentesség idején érkezett Magyarországra, majd öt évvel később követte édesanyja is az akkor hétéves bátyjával együtt. A. A. gyermekkorában nem járt kínai nyelvórákra, a kínai nyelv használata a szülőkkel való kommunikációra terjedt ki. Bátyjával egy ideig kínaiul kommunikált, de kisgyermekkorában, számára már nem beazonosítható időben és hatásra ez magyar nyelvre fordult. Egy évvel fiatalabb húgával azonban mindig is magyarul kommunikált. A. A. esetében megfigyelhető, hogy a kínai nyelv magasfokú elsajátítása nem képezte a szülői stratégia részét. A szülők igen korán érkeztek

Magyarországra, és igyekeztek megtanulni a helyi nyelvet, a mindennapi kommunikáció nem okoz nehézséget számukra. A. A. pályaválasztásában azonban meghatározó szerepet játszik a kínai nyelv: a középiskola után úgy döntött, hogy egyetemi tanulmányai alatt alaposan el akarja sajátítani a kínai nyelvet és a kapcsolódó tudományokat, így jelenleg kínai szakon tanul.

Bár a fenti válaszadók mindegyike itt született, az anyanyelv kiválasztásánál összességében mégsem mondható mérvadónak sem a magyarországi születési hely, sem az, hogy a válaszadó egész életében Magyarországon élt. Ezt példázzák a további másodgenerációs résztvevők profiljai (1. táblázat).

1. táblázat: A kutatás másodgenerációs résztvevői

Válaszadó (életkor)	Születési hely	Élt Kínában?	Lakóhely Kínában	Mindennapi kommunikáció	Szabadidős nyelvhasználat	Magyar nyelvtudás	Leggyakrabban használt nyelv	Anyanyelv
M. L. (26)	Budapest	nem	Fujian	otthon: kínai munka: kínai, magyar, egyéb egyéb: magyar	kínai, magyar, egyéb olvasás: magyar	5	magyar	magyar
G. X. (24)	Budapest	nem	Sanghaj	szülőkkel: kínai testvérekkel, barátokkal: magyar és kínai egyéb: magyar	kínai, magyar, egyéb	5	magyar	kínai és magyar
X. M. (22)	Magyarország	nem	Xiamen	szülőkkel: kínai egyéb: kínai, magyar	zene és olvasás: kínai, magyar, egyéb film/sorozat: kínai, egyéb telefon: kínai	5	magyar	kínai
J. P. (20)	Budapest	nem	Qingtian	otthon: kínai munkakörnyezet, barátok: kínai és magyar egyéb: magyar	kínai	5	kínai és magyar	kínai
L. H. (25)	Budapest	nem	Peking	szülőkkel: kínai egyéb: kínai, magyar, egyéb	zene, film/sorozat: kínai, egyéb olvasás: kínai, magyar telefon: kínai	4	kínai és magyar	kínai
T. D.	Budapest	nem	Peking	szülőkkel: kínai testvér, barát: kínai, magyar, egyéb munkakörnyezet: magyar, egyéb egyéb: magyar	zene: kínai, egyéb olvasás: kínai, magyar, egyéb telefon: kínai	5	kínai és magyar	kínai

Skutnabb-Kangas és Dunbar (2000, 33–34) szerint az egyén anyanyelve változhat, az évek során akár többször is. A kutatásban résztvevők között azonban nem találtam példát az anyanyelv változására, pedig a Magyarországon született válaszadókon kívül is voltak olyanok, akik már hosszú évek óta itt élnek. Például a 31 éve Magyarországon élő L. L. esetében akár ez elő is fordulhatott volna. 11 éves volt, amikor Magyarországra érkeztek, ezt követően nem is tért vissza Kínába tanulni. A kezdeti évekből leginkább a beilleszkedés nehézsége hagyott benne mély nyomot. Annak érdekében, hogy elfogadtassa magát környezetével, beilleszkedjen az új társai közé, igyekezett nem kinaiként mutatni magát, hanem kulturális jegyek nélkül, csupán önmaga lenni.

A tanulás nem volt nehéz szerintem. Engem jobban zavart, hogy nagyon más volt a közeg. A beilleszkedés része szerintem sokkal nehezebb [volt] számomra, mint a nyelv. Viszonylag gyorsan megtanultam magyarul. [...] Inkább nekem több energiát kellett befektetnem, hogy úgy elfogadjanak az emberek. Szóval, hogy eljussak oda, hogy az emberek úgy szeretnek, hogy én vagyok. Nem pedig úgy ítélik meg felettem, hogy én kínai vagyok. [...] Sajnos az első három hónap nagyon mély bélyeget is nyomott rám. Szóval onnantól kezdve nagyon... nem azt mondom, hogy zárkózott voltam, mert sosem voltam zárkózott, hanem folyamatosan az volt a fókuszomban, hogy próbáljam kizárni magam mellől a kínai tulajdonságaimat, pedig nem lehet, mert elég, ha csak rám néz valaki, látja, hogy nem vagyok magyar. De én folyamatosan igyekeztem, hogy egy ember minél előbb meg is akarjon ismerni engem, hogy tudtára jusson az, hogy én én vagyok, nem pedig a kínai. (L. L.)

L. L. évek óta tolmácként dolgozik, férje magyar, mára a kínai nyelvet munkanyelvének tekinti, hiszen „31 napból 30 napot teljes mértékben magyarok közt tölt”. Kisgyermekai sem mutatnak hajlandóságot arra, hogy kínaiul kommunikáljanak vele, illetve az édesapjuk sem tud kínaiul, így otthon is leginkább a magyart használja. Elmondása szerint azonban soha nem merült fel benne, hogy ő ne kínai anyanyelvű lenne.

Anyanyelvként azért nem tudok rá [a magyar nyelvre] tekinteni, [mert] én mai napig, amikor írok, leírok valamit magyarul, és én még mindig bizonytalan vagyok, hogy ez teljes mértékben helyes vagy nem. És kínaiában nem nagyon van ilyen. De az biztos, hogy gondolkodásban... magyarul álmodok... Á, kínaiul is. Attól függ. Gondolkodni magyarul szoktam. Dominánsabb. Nem tudom, hol jön el az a pont. De én azt gondolom, hogy viszonylag hamar. Az én esetemben

viszonylag hamar. Talán még iskolás lehettem. Szerintem gimnazista lehettem. (L. L.)

L. L. helyzete jól mutatja, hogy az anyanyelvről alkotott vélemény a külső körülmények és a belső folyamatok együttes kölcsönhatása mentén formálódik, melyről csak az adott személynek van joga dönten.

AZ ANYANYELV DEFINÍCIÓJA

A vizsgálat résztvevőinek profiljában nem lehet egyértelműen azonosítani olyan tényezőket, amelyek mindenképpen befolyásolnák az anyanyelv dilemmáját. A bevándorlók anyanyelvére vonatkozó meghatározásnak így az egyedi eseteket szem előtt tartó, érzelmi oldalnak is teret engedő, rugalmas, képletekkel nem rögzíthető formáját kell helyesnek tartanunk: anyanyelv az, amelyet az egyén anyanyelvének tart.

Az alábbiakban látható néhány válaszadó gondolata az anyanyelvről, amelyek az anyanyelv-meghatározás különböző faktorait illusztrálják (2. táblázat).

A megnevezett tényezők kihatnak az egyén választására, azonban azok egyike sem elégséges feltétele a kínai vagy a magyar nyelv anyanyelvként való azonosításának.

Az anyanyelv fogalmának komplexitása, eltérő értelmezhetősége szintén megmutatkozott akkor, amikor a kutatás iskoláskorú résztvevőinek saját szülei nyelvtudását kellett értékelniük egy egytől hatig terjedő skálán (1: egyáltalán nem tud, 6: anyanyelv). A kínai, magyar és angol nyelveket kötelezően értékelniük kellett, illetve megadhattak egyéb nyelveket is. A kérdés célja eredetileg a vegyes házasság kiszűrése, valamint a szülők idegennyelv-tudásának felmérése volt. Három tanuló azonban nem anyanyelvi szintűre értékelte szülei nyelvtudását: az első mindkét szülőjéhez ötös szintű (nagyon jól tud) kínai nyelvtudást írt; a második mindkét szülőjéhez négyes szintű (jól tud) kínai nyelvtudást társított; a harmadik az édesapja nyelvtudását hatos szintűre (anyanyelvi), édesanyját azonban csak négyes szintűre (jól tud) értékelte. Személyes beszélgetés hiányában nem lehet pontos következtetést levonni minden egyes esetre, azonban az egyik interjúalannal folytatott beszélgetés némi magyarázattal szolgálhat. A résztvevő ugyanis arról számolt be, hogy szülei „akcentussal” beszélnek a kínai nyelvet, sőt, ha a szülők egymás közt dialektusban beszélnek, akkor nem is érti a beszélgetést. Valószínűsíthető, hogy

az említett három kérdőív kitöltőjében is hasonló indíttatásból születtek a nem anyanyelvi szintű értékelések.

2. táblázat: „Szerinted mi az, hogy anyanyelv?” – Az anyanyelv egyéni értelmezései

Válaszadó	Anyanyelv	„Szerinted mi az, hogy anyanyelv?”	Azonosítható tényező
X. K. (6. osztály)	kínai	„Hogy nekem a kínai az anyanyelvem, de magyarul is tudok, mert tanultam. Ahol megszületünk és ott tanuljuk meg.”	születési hely
C. H. (6. osztály)	kínai	„Amilyen országból származom, annak a nyelve.”	születési hely
Pepe (6. osztály)	kínai	„Nekem úgy magyarázták el először, nem tudom, már ki, hogy az, amit anyukám meg apukám beszél. Azután volt még egy tanárom, az azt mondta, hogy anyanyelv az, amit legtöbbet beszélsz.”	külső vélemények
L. Y. (6. osztály)	kínai (bizonytalan)	„Az anyanyelv számomra az a nyelv, ahol születtem, de jelenleg úgy érzem, kettő anyanyelvem is van. A magyar és a kínai. Mert magyarul szoktam gondolkodni, de Kínában születtem.”	születési hely
X. C. (10. osztály)	kínai, magyar	„Olyan nyelv, amit úgy tudok használni, hogy nem kell, hogy átgondoljam a nyelvtant. És a hétköznapiakban szeretem használni. És nem fárasztó, amikor beszélem.”	jártasság; a nyelv szeretete
Y. G. (11. osztály)	kínai	„Anyanyelv jelenti azt a nyelvet, amelyet születés óta kezdett beszélni. Véleményem szerint anyanyelv nem számít arra, mint például Kínában születtem, így kínaiul biztos az anyanyelvem. Anyanyelvet nem a születési hely dönti el, hanem a növekedési helytől függ, hogyha egy kínai gyerek Magyarországon nevelkedik fel, de a családtagjaival kínaiul beszél, annak két anyanyelve van.”	gyermekkor előtti évek helyszíne
X. M. (22 év)	kínai	„Ez egy jó kérdés. Talán az, hogy minek, vagy milyen nemzetiségűnek így identifikálom [vallom] magam. Vagy ugye szimplán, hogy kicsit talán, ha anyanyelvről van szó, az a szülőknak a nyelve. Az, amit születésem óta úgy mond otthon beszélem. Amit otthon beszélek, igen, talán, így. Tehát olyan nyelv, amivel először találkoztam. Mármost olyan értelemben [n], hogy amikor kicsi voltam, és még mászkáltam a földön és akkor mit hallottam. És nyilván, van olyan, hogy két nyelven, de mondjuk, ha két nyelv esetén, akkor azt a nyelvet, amit többször hallottam.”	nemzetiség; szülők nyelve
A. A. (24 év)	magyar	„Az a nyelv, amelyik jobban megy. Inkább így mondanám. Szóval, amin gondolkodom, amilyen nyelven... álmodom? Talán. Ilyesmi. Amit gyakrabban, aktívabban és jobban tudok használni.”	jártasság
L. H. (25 év)	kínai	„Két értelmét tudom mondani. Hát az egyik, úgy vélem, hogy a szülők milyen nyelven tudnak. De ez [t] csak régen gondoltam. De most már lehet, hogy úgy is gondolom, hogy amelyiket kiskora óta többször használja, meg hallja. Mert nagyon sok kínai barátom ők ugye bábázittel nőttek fel és akkor csak magyarul tapasztaltak többet. Ők is saját maguk azt mondják, hogy magyar az anyanyelvük. Ezért szerintem inkább, hogy kiskoruk óta melyik nyelvet használja gyakran, meg melyik nyelvet tapasztalja [többet].”	használati gyakoriság

A KÍNAI NYELV VÁLTOZATAI

A kínai nyelv anyanyelvként való megjelölésekor a gyermekek esetében nem fordult elő egyéb megnevezés. A dialektus⁷ jelensége a szülők kapcsán kettő résztvevőnél merült fel, akik nem is igazán tudták magyarul megnevezni a kínai nyelv mandarintól eltérő változatát. Az interjúban a gyermekek esetében a kínai nyelv egyet jelentett a mandarinnal.

A felnőtt résztvevők az alábbi formákban adták meg anyanyelvként a kínait:

- mandarin – 2 fő (egyikük születési helye és kínai lakóhelye éppen Sanghaj, ahol egyébként uralkodó a mandarintól eltérő sanghaji nyelvjárás; a másik válaszadó születési helye Shaanxi 陕西, lakóhelye Weinan 渭南);
- kínai:
 - o Zhongwen 中文: 52 fő;
 - o Hanyu 汉语: 18 fő;
 - o Hanyu 汉语, Zhongwen 中文: 1 fő;
- Chinese – 8 fő;
- kína[i]/kínaiul stb. – 24 fő.

A kutatás 18 év fölötti résztvevői tehát expliciten nem tettek különbséget az egyes dialektusok között, anyanyelvüknek a „kínait” vallják. Ennek oka akár az is lehet, hogy egy nem Kínából származó kutatóval beszélgettek, így nem érezték szükségesnek szülővárosuk és azzal együtt a dialektus hangsúlyozását. Az interjúkból az is kiderült, hogy a résztvevők némileg furcsának is tartották az anyanyelvre vonatkozó kérdést. „Aki Kínában született, annak nyilván a kínai [az anyanyelve].” (B. C.)

Ettől csak két személyes beszélgetésben tapasztaltam eltérést. Az egyik interjú során hangzott el a „pekingi dialektus, kínai” (北京话, 中文 J. N.) válasz. A másik beszélgetés résztvevője, a Kanton városban született L. W., aki a kantonit (粤语 vagy 广东话) nevezte anyanyelvének. Számára fontos, hogy gyermekének továbbadja a kantoni nyelvet, így ő kizárólag kantoniul beszél gyermekével, aki a mandarin nyelvet csak online különóra formájában tanulja. L. W. sajnálatosnak tartja, hogy napjainkra Kanton tartományban a mandarin teljesen elnyomta a helyi nyelvet, és az iskoláskorú gyermekek, miután az órákon

⁷ Kínában az egyes dialektusok olyan mértékben is különbözhetnek, hogy azok egymás számára kölcsönösen érthetetlenek. Az egy nyelvhez tartozás, nyelvváltozat és nyelvjárás nem csupán nyelvészeti, hanem komplex, társadalmi, politikai kérdés is.

egész nap a mandarint használják, megszokásból a szüleikkel otthon is mandarinul kommunikálnak. Ugyanakkor a kantoni nyelv lecsúszott helyzetét a szülők felelősségének is tartja, hiszen elmondása szerint az ő idejében a mandarin volt az iskolákban az elvárás, azonban a tanár gyakran kantoniul magyarázott, illetve a szülők otthon kizárólag a kantont használták. Magyarországon is ismer kantoniakat, akik közül többen is hozzá hasonlóan vegyes házasságban élnek. Tapasztalata szerint a kínai-magyar házasságból származó gyermekek nemhogy kantoniul nem beszélnek, de egyenesen ellenérzésük van még a mandarinnal szemben is, és csak magyarul hajlandóak kommunikálni. A jelenléte Amerikában, illetve Ausztráliában élő kínai gyermekeknél már vizsgálták (pl. Wang, 2023), egy párhuzamosan zajló kutatásban én a Magyarországon élő kínai gyermekek esetét vizsgálom.

KONKLÚZIÓ

A tanulmány egy nagyobb lélegzetű kutatás eredményét közölte az anyanyelv kérdésével összefüggésben. A vizsgálatban iskoláskorú gyermekek (általános iskola 5. osztálytól középiskola 12. osztályig), felnőttek és szülők vettek részt. A kutatás első fázisában kérdőíves adatgyűjtést alkalmaztam, a második szakaszban pedig interjúk készültek. Az adatok elemzésekor arra kerestem a választ, hogy a Magyarországon élő kínai bevándorlók helyzete miként illeszthető az anyanyelv mainstream definíciójába (Skutnabb-Kangas), illetve léteznek-e az anyanyelv meghatározásakor minden esetben ugyanabba az irányba ható, közös tényezők. Vizsgáltam továbbá az anyanyelv és a kínai identitás kapcsolatát is, illetve megfigyeltem a kínai nyelvre használt megnevezéseket.

A felmérés adatai azt mutatják, hogy az anyanyelv-meghatározásnak nincsenek biztos faktorai. Mindez az anyanyelv definíciójának egyéni, érzelmi alapú aspektusát támogatja: anyanyelv az, amelyet az egyén anyanyelvének tart. Ezzel teret adunk az egyedi eseteknek és változóknak, figyelembe vesszük a választás érzelmi aspektusát, továbbá fenntartjuk az egyéni értelmezés lehetőségét. Meghatározó tényezők lehetnek azonban: 1. a felmenők, családi kapcsolatok; 2.) a származási hely – amely nem feltétlenül jelent egyet a születési hellyel; 3. a családon belül, elsősorban a szülőkkel való kommunikációban használt nyelv; 4. a használati gyakoriság; 5. a nyelvben való jártasság; és 6. a nyelv szeretete.

A vizsgálat alapján ugyan az anyanyelv szilárd definícióját elvetettük, az anyanyelv és az identitás közti kapcsolat már jobban felvázolható. A vizsgálatban résztvevők helyzetének elemzése után azt láthatjuk, hogy az anyanyelv az identitás erős mutatója, azonban nem feltétele annak. A gyermekek válaszait leginkább identitásuk formálta: a kínai nyelvi hiányosságok ellenére sem merült fel bennük, hogy az anyanyelvük ne a kínai nyelv lenne, vagy ne lennének legalább két(anya)nyelvűek, ugyanakkor erős motivációt mutattak a kínai nyelvtanulás, a kínai nyelvórák iránt. A családi háttér és a fizikai vonások mint az identitást meghatározó legfőbb tényezők azoknál a válaszadónál merültek fel expliciten, akik anyanyelvüknek a magyart vagy mind a két nyelvet vallották, esetleg hosszú magyarországi tartózkodásuk vagy magyarországi születési helyük ellenére sem a magyart nevezték meg anyanyelvnek. A magyar anyanyelvként való azonosítása összességében tehát nem rombolta a válaszók kínai identitását.

Az egyedi esetek vizsgálata az anyanyelv felőli megközelítésben további kutatások szempontjából mindenképpen érdekes lehet. Érdemes például hosszabb távon monitorozni az iskoláskorú válaszadók fejlődését, amely arra adhat választ, hogy az egyén anyanyelv-meghatározása módosul-e az évek során. Az itt közölt vizsgálatból kimaradt továbbá a nem magyar oktatási intézményben tanuló kínai bevándorlók helyzetének elemzése, amely kiegészíthetné az itt kapott eredményeket. Végül az anyanyelv és az identitás kapcsolatának feltérképezését a kínai-magyar vegyes házasságból született gyermekek körében végzett felmérés vihetné tovább.

IRODALOM

2023. évi XC. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazására és tartózkodására vonatkozó általános szabályokról. *Magyar Közlöny*, 185, 10447–10577. (2023. december 21.)
- Bartha Cs. (2002). Nyelvhasználat, nyelvmegtartás, nyelvcseré amerikai magyar közösségekben. In Kovács N. és Szarka L., (szerk.), *Tér és terep: Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből* (111–136. o.). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bartha Cs. (2009). Út a többnyelvűség felé? In Borbély A., Vančoné Kremmer I. és Hattjár H., (szerk.), *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák: 15. Élőnyelvi Konferencia, Párkány (Szlovákia), 2008. szeptember 4–6.* (141–155. o.). Budapest, Dunaszerdahely, Nyitra: MTA Nyelvtudományi Intézet, Gramma Nyelvi Iroda, Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar.
- Beck F. (2015). *De ha a tükörbe nézek, az arcom kínai: Másodgenerációs kínai fiatalok hibrid identitáskonstrukciói.* Budapest: MAKAT Antroport.
- Belügyminisztérium (2015). Válasz Szabó Tímea (független) K/6396. számon és K/6397. számon benyújtott írásbeli kérdéseire. <https://www.parlament.hu/irom40/06396/06396-0001.pdf>, letöltve: 2024.06.01.
- Bloomfield, L. (1933). *Language.* London: Allen & Unwin.
- Byram, M. (2006). *Languages and identities: Preliminary study. Languages of Education.* Intergovernmental Conference: Languages of Schooling: Towards a Framework for Europe. Strasbourg, 16–18 October 2006. Strasbourg: Language Policy Division.
- Helpers (2024). Letelepedési államkötvényi program. *Helpers.* <https://helpers.hu/hu/services/immigration/investment-program>, letöltve: 2024.06.01.
- Knyihár, E. and Salát, G. (2021). The role of family in the construction of traditions among second-generation Chinese immigrants in Hungary. *Távol-keleti Tanulmányok*, 13(1), 213–230.
- Központi Statisztikai Hivatal (2024a). 22.1.1.23. Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok, az állampolgárság országa és nem szerint, január 1. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0023.html, letöltve: 2024.06.01.
- Központi Statisztikai Hivatal (2024b). 22.1.1.28. A bevándorló külföldi állampolgárok az állampolgárság országa szerint. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0028.html, letöltve: 2024.06.01.
- Központi Statisztikai Hivatal (2024c). 22.1.1.33. A Magyarországon állampolgárságot kapott személyek az előző állampolgárság országa szerint. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0033.html, letöltve: 2024.06.01.
- Love, N. and Asaldo, U. (2010). The native speaker and the mother tongue. *Language Sciences* 32: 589 – 593.
- Rampton, B. (1990). Displacing the 'native speaker': expertise, affiliation and inheritance. *ELTE Journal*, 44(2), 97–101.
- Romhányi B. (2018). *A letelepedési államkötvények szerepe a magyar állam finanszírozásában: Korrupció és közpénzvesztés állami kivitelezésben 2013–2017 között.* Budapest: Költségvetési Felelősség Intézet, Transparency International Magyarország Alapítvány.
- Skutnabb-Kangas, T. (1984). *Bilingualism or not: The education of minorities.* Clevedon: Multilingual Matters.

- Skutnabb-Kangas, T. and Dunbar, R. (2000). *Indigenous children's education as linguistic genocide and a crime against humanity? A global view*. Gáldu: Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples.
- Új Szemle (Xindaobao) 关于我们 (2024). Rólunk. <https://www.xindb.com/resource/other/about.html>, letöltve: 2024.06.01.
- Wang, Y. (2023). Speaking Chinese or no breakfast: Emotional challenges and experiences confronting Chinese immigrant families in heritage language maintenance. *International Journal of Bilingualism*, 27(2), 232–250.
- Wiedemann T. (2019). 59 országból jött Magyarországra a húszezer letelepedési kötvényes. *G7*, jan. 16. <https://g7.hu/kozelet/20190116/59-orszagbol-jott-magyarorszagra-a-huszezer-letelepedesi-kotvenyes>, letöltve: 2024.06.01.
- Zeng, L. (2023). An analysis of the impact of Chinese heritage language on the identity of the Chinese community in the United States. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 675, 958–964.
- Zhou, M. and Cai, G. (2002). Chinese language media in the United States: Immigration and assimilation in American life. *Qualitative Sociology*, 25(3), 419–441.

MOTHER TONGUE: A SURVEY AMONG CHINESE IMMIGRANTS LIVING IN HUNGARY

ABSTRACT

According to the Hungarian Central Statistical Office, the number of Chinese citizens residing in Hungary on 1 January 2024 was 21,150 (10,950 men and 10,200 women), and only immigrants from Ukraine (27,400) and Germany (23,300) surpassed this number. 1 The large number of Chinese immigrants makes it necessary for researchers to monitor the drivers and developments in Chinese migration processes and to examine the living conditions of Chinese immigrants and the process of integration. Given the diversity of the Chinese community, which includes working-age people, students, and families with young children, Chinese migration can be studied from a variety of perspectives.

Based on questionnaire data collection and interviews among school-age children (from grades 5 to 12), parents, and other adults, my research aims to explore some of the characteristics of language use among Chinese immigrants living in Hungary. This study intends to answer the question of how Chinese immigrants living in Hungary relate to their mother tongue. Attitudes towards mother tongue play a key role in language learning, language retention, and language loss; in the formation and expression of identity; and, finally, in the whole process of social integration. The topic also has international relevance, as Chinese migration is a globally significant phenomenon. At the same time, the study aims to draw attention to the importance of studying Chinese migration, thus broadening the horizon of Hungarian sinological work, as only a small number of studies have so far undertaken this task.

Keywords: Chinese immigrants, mother tongue, bilingualism, language retention, language loss, identity